

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Hyvinvointialue, Helsingin kaupunki tai HUS

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue katsoo, että lainsäädännön muuttaminen on tarpeellista ja uudistus vastaa moniin taustaselvitysten esiin nostamiin ongelmakohtiin nykyisen sosiaalihuoltolain soveltamisessa. Tavoitteet sosiaalihuollon rakenteen selkeyttämisestä, sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen aseman vahvistamisesta asiakasprosessissa ja asiakasprosessien sujuvoittamisesta ovat pääosin kannatettavia. Esitys tukee sosiaalihuollon toiminnan kehittämistä.

Esitykseen sisältyvät merkittävät säästötavoitteet ja asiakasmaksujen korotukset aiheuttavat asiakkaiden näkökulmasta riskejä palvelujen saatavuudelle, yhdenvertaisuudelle ja vaikuttavuudelle sekä haastavat hyvinvointialueita palveluiden järjestämisessä. Osa muutoksista on aika näennäisiä ja säästöjä ei käytännössä juurikaan synny, esimerkiksi kirjaamisen muutokset. Uudistuksen toimeenpanon aikataulu on liian tiukka, se edellyttää huomattavasti pidemmän siirtymäajan ja sääntelyn täsmentämistä, jotta asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Painopisteen siirtäminen varhaisempaan vaiheeseen asiakkuutta ja konkreettisen työskentelyn painottaminen on tärkeää, samoin kuin asiakasprosessien yksinkertaistaminen. Arvioinnin vähentäminen ja painopisteen siirtäminen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen asiakaskohtaiseen työskentelyyn ovat kannatettavia esityksiä. Toisaalta tuen tarpeen selvittäminen vaatii joka tapauksessa resurssia ja esitystä muutoksesta laskettu säästövaikutus näyttää ylimitoitettulta.

Suurin huoli liittyy siihen, että hyvinvointialueiden rahoitusta leikataan samalla, kun uusi laki vaatii vielä useita vuosia uuden työskentelytavan oppimista ja uusien palvelukokonaisuuksien luomista sekä oman työn vahvistamista sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kuvaa nykyistä tarkemmin erityisen tuen tarvetta, mutta edelleen jää tulkinnanvaraa. Lasten osalta on tärkeää, että lapsista on oma erityisen tuen määritelmä. Hyvinvointialue pitää kannatettavana, että säännöksellä täsmennetään erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan määrittelyä siten, että se koskee lähtökohtaisesti sosiaalihuollon asiakkaita, joiden sosiaalihuollon saaminen ja käyttäminen voivat vaarantua heidän olosuhteidensa vuoksi. On tarpeen keskittyä enemmän asiakkaiden tarpeisiin kuin erityistä tukea tarvitsevan henkilön henkilön määrittelmään.

Lakipykälät koskien jälkihuoltonuoria on ehdotettu jäämään pääosin lakiin lapsen erityisestä huollosta, mutta asiakkuus olisi sosiaalihuollossa. Säännöksissä erityistä tukea tarvitsevista henkilöistä on mainittu esim. kehitysvammaiset, kotoutumista tukevien palvelujen asiakkaat, lapset erityisenä asiakkaana jne., mutta jälkihuollon nuoria iältään 18-23 vuotiaat, ei ole mainittu samassa yhteydessä. Jälkihuoltonuoret (18-23 v) kuuluisivat erityistä tukea tarvitsevien ryhmään. Monet jälkihuollon nuorista tarvitsevat paljon tukea ja laajaa monialaista sosiaali- ja terveydenhuollon työtä. Sama koskee alaikäisinä yksin maahan tulleita nuoria, joilla on oikeus sosiaalipalveluihin 23 vuotiaaksi saakka ja erityisen tuen tarve.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Esitys on kannatettava ja näitä toimia tulisi lisätä hyvinvointialueella. Hyvinvoinnin edistäminen on luonteeltaan poikkihallinnollista ja siinä korostuu yhteistyö toimintaympäristössä. On tärkeää korostaa hyvinvoinnin edistämistyön merkitystä myös väestötasoisesti. Esityksessä kuvataan tarkoituksenmukaisella tavalla hyvinvointialueen rooli antaa neuvontaa ja ohjausta erityisesti silloin, kun ihmisten elinoloihin tai elämäntilanteeseen liittyy erityisiä hyvinvointia uhkaavia tekijöitä.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen järjestäminen ammatillisena asiantuntijatyönä on kannatettavaa. Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus ensisijaisena tuen tarpeisiin vastaajina on oikean suuntainen muutos. Esityksessä mietityttää, miten resurssit tulevat käytännössä riittämään intensiiviseen jalkautuvaan työskentelyyn olosuhteissa, jossa hyvinvointialueiden rahoitus on vähenemässä. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen korostaminen ja nostaminen sosiaalihuollon ytimeksi on ammatillisesti oikeansuuntainen ja se vahvistaa sosiaalihuollon ammatillisen työn asemaa. Muutoksen tueksi tarvitaan valtakunnallisia linjauksia ja muutos tulee koulutuksellisesti huomioida osaamisen kehittämisessä. Painotus palvelukeskeisyydestä asiakaskeksyyteen on hyvä. Tässä yhteydessä on panostettava tiedolla johtamiseen, huomioitava työn dokumentoinnin yhtenäiset tavat ja valtakunnallisesti vertailukelpoiset tilastot. Vain näin voidaan arvioida nykyistä paremmin sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen vaikuttavuutta ja sisältöjä.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Palvelutarpeen arvioinnin keventäminen mietityttää, usein lapsiperheiden kanssa tuen tarpeiden selvittäminen vie aikaa. Kokonaisuus ei ole aivan selkeä ja voi olla, että se muodostuu liian yleiseksi. Taloudelliset paineet eivät saisi ohjata kokonaisuutta, vaan tarpeiden pitäisi olla määräävä tekijä siinä, miten palveluita järjestetään. Yhdessä tekeminen ja erilaisten palvelujen yhdistäminen voi tuoda palveluita tarkoituksenmukaisella tavalla yhteen, monipuolistaa asiakkaiden palveluja ja kehittää sosiaalihuollon palveluiden integraatiota. Toiminnan selkiyttäminen ja uuden palvelukokonaisuuden muodostaminen on ammatillisesti haaste ja vie aikaa.

Kasvatus- ja perheneuvonnan osalta moniammatillinen työote tulisi säilyttää uudessa lapsiperhepalvelussa. Sosiaalihuolto tarvitsee muiden ammattiryhmien osaamista. Perheiden tilanteiden arvioinnissa ja perheiden tukemisessa tarvitaan kiinteästi perheterapiatyötä ja erilaisia psykososiaalisen työn muotoja. Mikäli monialaisuutta ei määritellä laissa voi lopputuloksena olla, että maan eri osissa palvelut tuotetaan hyvin erilaisilla tavoilla. Kasvatus- ja perheneuvonta on tunnettu palvelu, se tarjoaa matalan kynnyksen palvelua ja on asiakkaiden tavoitettavassa helposti samalla kun se tuottaa erityispalvelua. Kiinteä yhteys lasten palveluihin on tärkeää. Jos kasvatus- ja perheneuvonnan erityisosaamisen lakisääteisyys poistetaan on pelkona, että asiat siirtyvät jatkossa huomattavasti kalliimpiin lastensuojeluun ja erikoissairaanhoidon hoidettaviksi. Lapsiperheen ongelmat usein myös tarvitsevat psykologin, sosiaalityöntekijän, perheterapeutin ja lastenpsykiatrian yhteistä arviota, sillä ongelmat ovat systeemin näkökulmasta usein monisyisiä.

Taloudellisesta tuesta pitäisi säätää yksityiskohtaisemmin.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Vaikuttaa osin epäselvältä kokonaisuudelta. Työtoiminnan osalta on koottu yhteen sosiaalihuollon palveluita, tämä on hyvä asia. Ikärajat taas hämmentävät samoin kuin epäselvät kytkennät työvoimaviranomaisten toiminnan ja sosiaalihuollon toteuttamisen välillä.

Esitetty uusi palvelu, työkäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki, kokoaa vanhan lainsäädännön eri palveluja yhden kokonaisuuden alle. Tämä on kannatettavaa. Hyvinvointialueen näkökulmasta asiassa korostuu sosiaalihuollon rooli pitää kaikki kansalaiset mukana ja osallisina. Samalla työllisyyden ja työllistymisen edistäminen näyttäytyy nimenomaan työvoimaviranomaisen ydintehtävänä. Edelleen tulee tarkastella työtoimintaa ja työllistymistä yhteisenä tehtävänä, mutta niin, että sen asiakkuuteen ohjautuvat todellakin vain asiakkaat, joiden osalta tehdään aidosti yhteistä työtä.

Esitykseen sisältyvä muutos kuntouttavan työtoiminnan lakkauttamisesta poistaisi työttömyysetuutta saavien henkilöiden osalta kuntouttavan työtoiminnan perusteella maksettavan kulukorvauksen. Tämä alentaisi työttömyysturvasta maksettavia kulukorvauksia ja tarkoittaisi säästöä julkiselle taloudelle, mutta kulukorvauksella on ollut merkittävä vaikutus pitkään työttömänä olleille henkilöille. Kulukorvaus on paikannut heidän taloudellista tilannettaan. Todennäköisesti kulukorvauksen poisjäänti tulee siirtämään tarvetta harkinnanvaraiseen toimeentulotukeen. Ehdotettu sosiaalihuoltolain 17 §:ssä tarkoitettu palvelu kerryttäisi työssäolovelvoitetta, jos henkilö on tosiasiallisesti osallistunut hänelle tarjottuun palveluun vähintään yhtenä päivänä viikossa. Työssäolovelvoitetta ei kuitenkaan voisi kerryttää sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön kautta, mikä on epäjohdonmukaista ottaen huomioon miten laissa muuten korostetaan sosiaalihuollon ammatillisen asiakkaiden kanssa tapahtuvan työn tärkeyttä. Koska uuden sosiaalihuollon palvelun järjestämistapa vaihtelisi, ei ole mahdollista arvioida euromääräisesti, kuinka nopeasti työttömyysturva-oikeutensa toistaiseksi menettäneet henkilöt saisivat täytettyä työssäolovelvoitteen ja palautettua oikeutensa työttömyysetuuteen. Lisäksi on huomattava, että vain osalle uuden palvelun piiriin tulevista työnhakijoista on asetettu työssäolovelvoite. Jos sosiaalihuollon uusi palvelu järjestettäisiin siten, että työnhakija osallistuisi palveluun riittävän pitkän ajan vähintään kerran peräkkäisillä kalenteriviikoilla, työnhakijan työttömyysturva-oikeus palautuisi yhtä nopeasti kuin ajallisesti vastaavan pituiseen kuntouttavan työtoiminnan jaksoon osallistuttaessa. Toisaalta on hyvä, että on mahdollisuus kerryttää työssäolovelvoitetta, mutta työtoimintaan ei ole subjektiivista oikeutta ja yhteys työvoimahallinnon toimenpiteiden ja hyvinvointialueen järjestämän toiminnan välillä jatkuu. Velvoittavuuksiin kytkeminen vaikuttaa sekavalta.

Riskinä on, että esityksessä oletettua merkittävää asiakasmäärän vähenemistä ei tapahdu, koska samanaikaisesti tulisi uusi palvelu aloitettavaksi. Kohderyhmän laajentaminen yhtäkkisesti 15-75 vuotiaisiin ei näytä perustellulta. Hyvinvointialueen käsityksen mukaan alle 18-vuotiaat eivät kuuluisi lain piiriin, he ovat lain mukaan oppivelvollisia ja kuuluvat ensisijaisesti kuntien sivistystoimen toimenpiteiden alle. Heille on kehitetty oppivelvollisuuden pidentymisen myötä toimivia tukitoimia sekä etsivän nuorisotyön palvelut ovat kunnissa varsin laajasti käytettävissä. Jos palvelua pitää tarjota 15-17-vuotiaille, se olisi päällekkäistä työtä. Palvelujen laajentaminen yli 65-vuotiaille toisi

taloudellisesti varsin paljon lisämenoja. Taloudellisiin säästötavoitteisiin ei tulla pääsemään, jos toimintakyvyn ja osallisuuden tukea pitäisi tarjota 75-vuotiaisiin asti.

Perinteisesti varsinkin kehitysvammaisten työtoimintaa on jonkin verran järjestetty avotyötoimintana yrityksessä. Tämä on tullut kyseeseen silloin, kun vammaisella henkilöllä on ollut tähän kyvykkyyttä ja se on asiakkaan näkökulmasta ollut tarkoituksenmukaista. Palvelu on tavallisesti järjestetty jatkumona esimerkiksi toimintakeskuksessa toteutettavalle työtoiminnalle, kun toimintakeskus työ ei ole enää riittävästi palvellut asiakasta eikä avoimilla työmarkkinoilla ole ollut asiakkaalle sopivaa työtä tarjolla. Tällöin hyvinvointialue on itse tuottanut työtoimintaan tukea ja ohjausta ja yritys on antanut tehtävät ja hoitanut lähityönohjauksen. Tämä palvelumuoto on ollut monelle vammaiselle mielekäs. Tämän toimintamuodon (avotyötoiminta yrityksessä) rajaaminen kokonaan ulkopuolelle, heikentää palveluvalikkoa ja lisää nykyäänkin kovaa painetta toimintakeskusten kasvattamiselle ja lisää hyvinvointialueiden menoja, kun tila- ja henkilöstökulut kasvavat.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

-

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Alkuvaiheen ohjauksen ja neuvonnan korostaminen on tärkeää. Henkilökohtaisen keskustelun merkitystä jo alkuvaiheen neuvonnassa ja ohjauksessa tulee korostaa, ennen sosiaalihuollon asiakkuuden käynnistymistä ja tuen tarpeen arvioinnin aloittamista. On hyvä, että laissa huomioidaan työ, jota tehdään ennen asiakkuuden käynnistymistä, tämä vaihe voi olla hyvin tärkeä asiakkaille ja riittää heidän tuekseen. Mikäli asiakas myöhemmin ottaa uudelleen yhteyttä ja kokee tarvitsevansa tukea, on hyvä, että ohjauksen ja neuvonnan tiedot ovat myös käytettävissä, kun sosiaalihuoltoa käynnistetään. Alkuvaiheen neuvonnan ja ohjauksen vahvistaminen on hyvä asia ja terveydenhuollon ammatillisen osaamisen hyödyntäminen tarvittaessa ohjauksessa ja neuvonnassa sekä tuen tarpeen arvioinnissa on varmistettava.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Selkiyttää jonkin verran asiakassuunnitelman laatimisen raameja, edelleen palvelujen ja suunnitelman yhteensovittaminen on haasteellista niiden asiakkaiden osalta, joilla on laaja palvelujen tarve.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kokonaisasiaksmäärä suhteessa lapsen erityisestä suojelusta annettavan lain asiakasmitoituksen kanssa tulisi sovittaa yhteen. Hyvinvointialueilla sosiaalityötä lapsiperheiden ja lasten kanssa tekeviin sosiaalityöntekijöihin on vaikeata soveltaa tulossa olevia erilaisia asiakasmäärärajoja. Työjärjestelyt vaihtelevat eri alueilla ja asiakasmäärärajat eivät saisi estää järkevää töiden järjestämistä.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Ilmoitusvelvollisuus terveydenhuoltoon asiakkaan tuen tarpeesta on kannatettava lisäys lakiin. Se edistää sosiaalihuollon asiakkaiden terveystalouden saantia.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät on hyvä olla määriteltynä sosiaalihuoltolaissa.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalihuollon vastaavasta viranhaltijasta säätäminen on selkeä ja toteutettavissa oleva säädösehdotus.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Kirjaamisen tarkkuus on tärkeä asia ja edelleen sosiaalihuoltoon jää voimaan velvoite kirjata asiat tarpeellisessa laajuudessa, sisältäen oleelliset ja riittävät tiedot. Kirjaamisvelvoitteen keventämisestä täytyy olla hyvin selkeä valtakunnallinen oheistus, koska kirjattuihin asioihin voidaan joutua asiakasprosessien eri vaiheissa palaamaan ja siellä voi olla hyvinkin merkityksellistä tietoa. Tekoälyn hyödyntämisestä asiakastyössä ja kirjaamisesta pitää säätää kansallisesti, miten ja missä sitä voi hyödyntää.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Asiakasmaksujen muutosten osalta on huomioitava, että muutoksesta todennäköisesti seuraa se, että tulee yhä enemmän ihmisiä, joiden asiakasmaksuja pitää alentaa tai vapauttaa heidät kokonaan asiakasmaksuista. Asiakasmaksualennus ja -vapautuspäätösten tekeminen lisää hallinnollista työtä ja sitoo resursseja. Tämä lisätyö tulisi huomioida taloudellisia vaikutuksia koskevassa laskelmassa.

Asiakasmaksualennus- ja -vapautushakemusten määrää lisäävät myös sosiaaliturvaetuuksiin viime vuosien aikana tehdyt leikkaukset sekä terveydenhuollon asiakasmaksujen korotukset. Maksujen korotukset ja tulo rajojen käyttö voivat myös nostaa palveluihin hakeutumisen kynnystä ja pahimmillaan pienituloiset ikääntyneet voivat jäädä ilman varhaista tai oikeaikaista tukea.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Toimeentulotukilain muutoksissa on päätetty, että jälkihuoltonuorten itsenäistymisvaroja ei oteta huomioon tuloiksi toimeentulolaskelmassa, mikä on hyvä asia.

Ehdotus, että jälkihuoltonuorille mahdollisesti maksettavaa hyvinvointialueen taloudellista tukea ei otettaisi huomioon perustoimeentulotukilaskelmassa on kannatettava, koska hyvinvointialueelta maksettava taloudellinen tuki ei kata samoja menoja, mitä perustoimeentulotuessa huomioidaan. Ajatus ei voi olla sellainen, että perustoimeentulotukeen kuuluvat arjen menot siirtyisivät hyvinvointialueelle taloudellisesta tuesta maksettaviin kustannuksiin. Jos kävisi niin, että hyvinvointialueen taloudellinen tuki huomioitaisiin perustoimeentulotuessa tuloiksi, sitä voitaisiin verrata siihen, että hyvinvointialueen maksama täydentävä tai ennalta ehkäisevä toimeentulotuki myös huomioitaisiin Kelan perustoimeentulotukilaskelman tuloiksi.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Taloudelliset vaikutukset jäävät osin epäselväksi. Hallinnollisen työn vähentämiselle on laskettu liikaa kustannussäästöjä kun tarkastelee kokonaisuutena esitysluonnoksen sisältöä. Tiedetyt palvelujen laajentamiset vaikuttavat myös päinvastaisesti taloudellisten säästöjen saamiseen.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Hyvinvointialueille jää vähän aikaa lakiesityksen mukanaan tuomien muutosten toteuttamiseen. Näin suuren muutoksen toteuttaminen vaatii enemmän aikaa kuin nyt on esitetty.

Vaikutukset ja yhteisvaikutukset asiakkaille ja toisaalta palvelujen järjestäjälle jäävät osin epäselviksi ja niitä olisi ollut syytä tarkentaa.

Oikarinen-Nybacka Tarja
Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue

